

Vanaaeg I

1. See sabiinist kuningas oli Romuluse järel teine Rooma kuningas ja sai tuntuks oma reformidega, mis tegid mehe nimest lausa tarkuse ja vagaduse sünonüümi.
2. Panhelleeni mängud kujutasid endast nelja regulaarse ülekreekalise spordivõistluse tsükli, kusjuures kõigil neljal mängul võitnut nimetati perioodi võitjaks (*periodonikes*). Olympia mängud on tuntuimad, aga küsime ülejäänut kolme.

3. See kaheaastane rohhtaim (*Conium maculatum*) oli mürgisuse poolest tuntud juba antiikajal, ja Sokratese hukkamisel kasutatud mürk oli arvatavasti just sellest taimest pärit.

Iseloomulikud tunnused: Vars paljas, vahel sinaka kirmega, alusel punakate laikudega. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, üldkujult laikolmnurksed, hallikasrohelised. Õied valged. Liitsarikad 12-20 kareda kiirega. Osakatis koosneb 3-6 lehekesest, ühekiilsest. Taim ebameeldiva hiirehaisuga. Kõrgus 60-150 cm.

Levik ja ökoloogia:

Kaheaastane.

Prahipaikadel, jäätmaadel, teeservadel. Hajusalt.

Õitseb juunist septembrini.

Surmavalt mürgine.

(Taime nimi on kahe sõnaline)

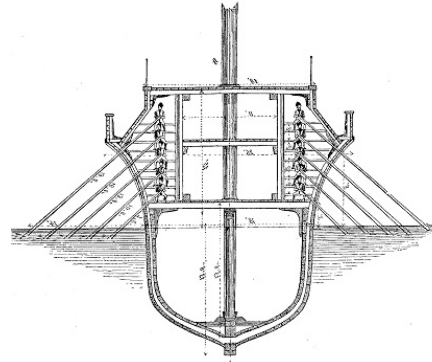
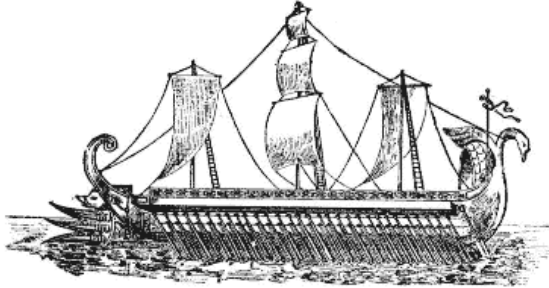

4. Archimedese viimaseid sõnu, mida ta ütles teda tapnud Rooma sõdurile (Sürakuusas aastal 212 e.m.a.), on esitatud ladina keeles kujul: "Noli turbare circulos meos!" Kuidas oleks selle eestikeelne tõlge?
5. Seda kohta annaks tõlkida ka kui Nabaga mägi. Kaevamistel on leitud teadmata otstarbega ümmargusi megalitidest ehitisi, mis sisaldavad mitme meetri kõrgusi T-kujulisi kivisambaid. Paljudel sammastel on kujutatud relvi, mistõttu neid saab pidada inimesesarnasteks skulptuurideks. Sammastel on kujutatud ka madusid, rebaseid, linde jm loomi. Rajatud umbes 11 000 aastat tagasi. On ka neid, kes tahavad seda kohta tulnukate rajatuks pidada. Küsime selle Türgi aladel paikneva pühamu nime.

Vanaaeg II

6. Vana-Egiptuses oli riigist madalamaks haldusüksuseks tegelikult kohaliku nimega sepat, kuid hellenistlikul ajastul läks kasutusele kreekapärane sõna selliste haldusüksuste tähistamiseks. Milline?

7. Esimeses Puunia sõjas (264 – 241 eKr) leidsid roomlased laevahuku läbi teinud Kartaago laeva, kus oli viis aerupaari ja lasksid ehitada endale selle eeskujul suure laevastiku. Kuidas seda tüüpi laeva Rooma laevastikus nimetati?

8. Kreeka mütoloogias esineb mitmesuguseid nümfe. Meie küsime metsanümfi, kes elab ja sureb koos puuga, mille sees ta elab.

9. 1861. aastal Šveitsis ja Trioolis avastati koera jäänused kiviaegsete inimasulate väljakaevamisel. Seda on peetud ka Euroopa vanimaks koeraks. Kuidas hakati seda koera nimetama (2 vastusevarianti, mõlemad õiged)?

10. Kelle töökoda siin asus? Koht on Olympia, Peloponnesosel.

Keskaeg I

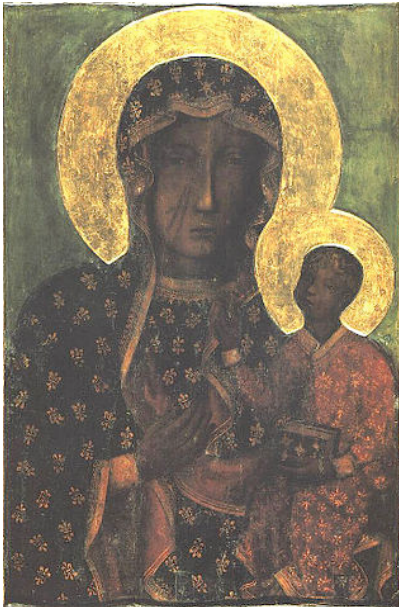
11. Kas teda just Tyrion Lannisteri prototüübiks pidada, aga saksa keeles tuntakse teda nime all Pippin der Bucklige ja prantsuse keeles nime all Pépin le Bossu, ehk siis „küürakas.“ Isa jättis ta sünnidefektiga tõttu troonipärimise õigusest ilma, ning vastuhaku pärast sulges hiljem Prümi kloostri, samas kui poolvend krooniti ühe riigi kuningaks Pippini nime all, teine poolvend aga päris isalt oluliselt suurema riigi. Kes oli nende ühine isa?
12. II Lateraani kirikukogul 1139 keelati teiste asjade seas ära ka piigiga ratsanike turniirid ja väidetavalt ühe relva kasutamine teiste kristlaste vastu. Mõlemad kombad küll säilisid sellest keelust hoolimata. Millise relva keelustamine oli ajaloo esimese desarmeerimiskava sisuks?
13. Gandalf on teatavasti võimas võlur Tolkieni Kääbiku-lugudes, aga tegelikult ei mõelnud Tolkien seda tegelast välja. Võlur ta siiski ei olnud: Vanemas Eddas on Gandalf üles loetud hoopis teist sorti tegelaste reas. Kelle hulka Gandalf tegelikult kuulus?
14. C14 analüüs paigutab selle käsikirja kirjutamisaja 15. sajandi algupoolele. Teksti pole suudetud tänaseni dešifreerida, ehkki peaaegu igal leheküljel olevad illustratsioonid viitavad palju taimede raviotstarbelisele kasutamisele. Käsikiri on nime saanud ühe raamatukaupmehe järgi, kes selle 1912. aastal omandas. Mis on selle käsikirja nimi?

15. ... ajalugu ulatub tagasi 17. sajandi alguse Kyotosse, olles esialgselt üksnes naiste poolt esitatud tantsuline vaatemäng. Moraalikaalutlustel (probleemiks oli prostitutsioon) keelati 1628. aastal naistel ...-etendustel esinemine, kuid kuna ... oli juba saavutanud laia populaarsuse, tõi see keeld kaasa pelgalt naissoost näitlejate asendamise meestega. Šogunaadi meelehärmiks ei toonud see muutus kaasa mingit arvestatavat paranemist moraalilis - ka meessoost ...-näitlejad olid tihti seotud prostitutsiooniga ning etendused töid sageli kaasa kähmlusi. ...-näitlejad on tänapäevani eranditult mehed. Mis sõna sobib punktiirile?

Keskaeg II

16. ... oli kesk- ja uusaegsel Liivimaa Eesti ja Läti aladel kehviktalupoegade sotsiaalne grupp hiljemalt 15. sajandist alates, kel oli maad vähe või üldse mitte, igal juhul ebapiisavalt. Et ära elada, pidid nad teiste heaks tööd tegema. Möisnikud neid ei sallinud, sest said neilt makse vähe või üldsegi mitte. Jõukamad ... sarnanesid üksjalgadega, vaesemad aga sulastega. Tihti lahkusid nad elama linna. 16.–17. sajandil Poola valdusalal nimetati ... ka pobuleiks. Mis nimetus sobiks punktiirile?
17. ... on Prantsusmaalt pärit üle võrgu mängitav pallimäng. Algul mängiti nahast palli üle võrgu paljaste kätega, hiljem kinnastatud kätega ja kurikatega, alates 16. sajandist väikese reketiga. Ta oli ka 1908. aasta olümpiamängude medaliala ja 1928. aasta olümpiamängude näidisala. Alates 1740. aastast on igal aastal korraldatud selle maailmameistrivõistlusi, vanimaid kõigi spordialade reas. Mis spordiala?
18. Esimest korda nähti teda 1598., viimati 1662. aastal, enamasti Mauritiuse saarel. Ta oli kasvult umbes meetri pikkune, ja kaalus 10-18 kilogrammi ja tema liikumisvõime oli mõnevõrra takistatud. Hiljem peeti teda lausa väljamõeldud olevuseks. Keda?
19. Seda jooki hakkas Tallinna Raeapteek valmistama teadaolevalt 1467. aastal ja teeb seda uuesti 2006. aastast. Bartholomaeus Anglicus kirjeldas seda oma teoses *De proprietatibus rerum*: „...veinist ja vürtsidest ja magusast. Teha vürtsid peeneks, segada ja panna väikesesse linasesse kotti mee või suhkruga. Veini pannakse vajalikul määral lisaks, kuni segu settib, selgib ja vürtside terad kehad kaotavad. Vein annab tugevuse ja teravuse, aga vürtsid aroomi ja odööri. Mesi teeb pehmeks ja annab maitset.“ Mis jook?
20. Kuidas seda maali tavaliselt nimetatakse? Üks kuulsamaid selliseid asub Poolas Czestochowas.

Uusaeg I

21. See salaorganisatsioon teatas oma olemasolust Euroopas kahe manifestiga aastail 1614-1615, kutsudes üles Euroopa õpetlasi manifestidele vastama. Samas kinnitasid manifestid vennaskonna salajasust ja seda, et organisatsiooni tegelik eesmärk ja iseloom jääb varjatuks. Pärast manifeste tekkis igasuguseid muid manifeste ja paljud õpetlased väitsid end olevat selle organisatsiooni liige. On räägitud koguni organisatsiooni nimega seonduvast valgustusest. Mis oli selle organisatsiooni nimi?
22. Selle leiutajaks oli väidetavalt Ehrenfried Walther von Tschirnhaus (suri 1708), kuigi avalikult jääb au Johann Friedrich Böttgerile (suri 1719). Poola kuningas August Tugev oli hoidnud Böttgerit lukkude taga, et see alkeemikuna kulda tootma õpiks, aga vaevalt oli Tschirnhaus surnud, kui temaga koos töötanud Böttgeril oli juba uue toodangu "retsept" olemas. Tuntuks sai see just linna järgi, kus seda Euroopas ainulaadset toodet 1710. a püsivalt valmistama hakati. Vastus koosneb seega kahest sõnast.
23. See loom oli kesk- ja uusaegse Kärnteni hertsogkonna sümboliks ja esineb ka praeguse liidumaa vapil. Tegelikult teda küll iseseisva loomaliigina ei esine, aga 20. sajandil sai loomast ka ühe terroristliku äärmusliikumise sümbol.

24. "Saksamaal oli võimalik kuulutada kõigi aegade suurimaks filosoofiks eemaletõukav ja igav šarlatan, mõttetuste kritseldaja Hegel. Kaksikümmend aastat on tuhanded inimesed põikpäiselt ja kindlameelselt seda uskunud ..."
- Nii kirjutas oma peateoses "Maailm kui tahe ja kujutlus" (1819) üks teine tuntud saksa filosoof (pildil). Kes?

25. "'Kalevipoja' viletsus paljastatago halastamata: ta kohutav keelevigasus, ta värsivigasus, ta labane, paigoti otse moonakalik stiil, ta halb kompositsioon, ta yldine tuimus ja kohmakus. Otse vägitöö on selle teose läbilugemine."
- Nii kirjutas 1942. aasta septembris oma mõttepäevikusse "Ideepe" üks tuntud keelemees, kellel oli tekkinud mõte kirjutada Eesti kirjanduslugu, "kus päämiselt paljastetaks teoste ja autorite puudusi ja nõrkusi - vastokaalona ylistavaile kirjanduslugudelle." Kes?

Uusaeg II

26. See isik (1593 – 1659?) oli pärit Mecklenburgist, kuid töötas Tartu ülikooli ajaloo professorina (1632 – 1637/38). Ta on kirjutanud detailse „Jutustuse Tartu ülikooli inauguratsioonist“ (1632), kus Tartu sai Emajõe Ateena nime. Saksa kultuuriloos tuntakse teda kui kroonitud poeeti ja Rootsis kahtlustati teda vahepeal ketserluses. Kes?
27. Kui Prantsuse-Preisi sõjas olid preislased Prantsuse regulaarmee 1870. aastal sisuliselt hävitanud, asus kaitset organiseerima toonane siseminister Léon Gambetta, lahkudes Pariisist ja organiseerides rahvaväge Tours'ist. Küsime, mil viisil ta Pariisist lahkus.
28. Seda periodiseeritakse mitmeti. Teaduslikku kirjandusse tõi mõiste Francois E. Matthes 1939. aastal. Üldjuhul arvatakse seda olevat kestnud 16. sajandist 19. sajandini, kuid mõne arvates oli see täpsemalt ajavahemikus 1350 – 1850 (mõne järgi ka 1300 – 1870). NASA defineerib perioodi aastatega 1550 – 1850, kusjuures siis oli täheldada perioodi jooksul kolme kõikumist. Millega on tegemist?
29. See maailmakuulus kirjanik kirjeldas end 1891. aastal Pariisi ajakirjanikele järgmiste sõnadega: „Hingelt prantslane, rassilt iirlane, aga inglased on pannud mulle suhu Shakespeare'i keele.“ Kes?
30. Viini sümfooniakoori ja Slovaki filharmoonia koori esituses kuulete lõpuosa Fantaasiast c-moll klaverile, koorile ja orkestrile. Teose esmaettekannet toimus 1808. aastal. Küsime heliloojat.

<http://www.youtube.com/watch?v=GJtKTbY17Ps>

20. saj I

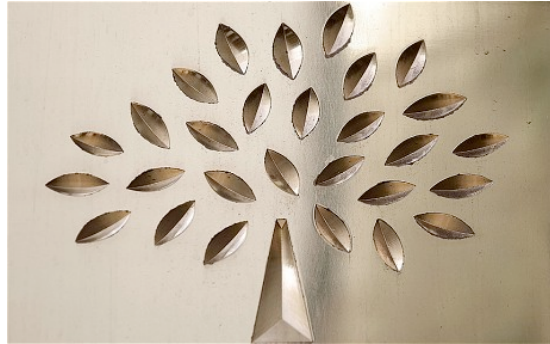
31. Kes on see 20. saj ajalugu paljusküsi suunanud (kuigi ühtlasi ka oma ametis läbi kukkunud) mees? Pilt pärineb aastast 1933, kaheksa aastat enne ta surma.

32. 1951. aastal võitis NSV Liidu purjetamise meistrivõistlused L-3 klassis Ester Käppa paatkond, kuhu kuulusid ka Velju Hamburg ning küsitav isik, kelle luuletus "Õnn" oli kõlanud Edgar Arro poolt viisistatuna 1947. aasta üldlaulupeol. Kes?
33. Milline väga oluline muudatus leidis aset Rootsis pühapäeval, 3. septembril 1967 kell viis hommikul? See päev on tuntud ka kui Dagen H.
34. See võitluskunstide stiil sai alguse 1930. aastate Slovakkias, kui seda hakkas arendama sealne juut Imi Lichtenfeld, kes pärast sõda emigreerus Iisraeli. Võitlusstiil on laialdaselt kasutusel Iisraeli armees ja eriüksustes ja tähendab heebrea keeles "kontaktvõitlus". Kuidas seda võitlusstiili nimetatakse?
35. Selle vene kirjaniku (1932-2009) romaani "Tähepilet" tegevus areneb suures osas Eestis, romaanis "On aeg, mu sõber, on aeg" on aga Tallinn ja selle lähiümbrus Teet Kallase hinnangul kohati lausa keskne tegelane. "Vastaline" kirjanik sai 1980. aastal emigreeruda USA-sse. 2004. aastal pälvis Vene Bookeri auhinna tema romaan "Võitlused ja võitlused". Küsitava ema Jevgenia Ginzburg oli 1938-55 trotskismis süüdistatuna poliitvang ning kirjutas mälestused "Karm teekond. Isikukultuse aja kroonika". Kes?

20. saj II

36. See 1968. aastal iseseisvunud riik on ainus Aafrikas, kus üks ametlikke riigikeeli on hispaania keel (veel prantsuse ja portugali ja mitu regionaalset keelt). Mis riik?
37. 1990. aastal, kui Jugoslaavia võitis korvpalli MMi, leidis aset ebameeldiv intsident. Nimelt tormas väljakule üks fänn Horvaatia lipuga, mille aga üks Jugoslaavia korvpallur ära võttis ja eemale viskas. See tekitas talle Horvaatias palju vaenlasi ja sisuliselt oli ta seal *persona non grata*. Kes oli see korvpallur?
38. See Briti moekaupade firma on tuntud nahktoodete, eelkõige käekottide valmistajana. Ettevõtte asutas 1971. aastal oma vanematelt 21. sünnipäevaks saadud 500 naelsterlingiga Roger Saul, ta juhtis ettevõtet 31 aastat. Firmal on poed Euroopas, Ameerikas, Aasias ja Austraalias, ka on ettevõtte noteeritud Londoni börsil. 2012. aastal oli firma käive 168 miljonit ja puhaskasum 36 miljonit naela. Näete ka küsitava firma logo, mille kujundas Roger Sauli õde Rosemary. Mis firmast on jutt?
39. Selle Korea autotootja nimi (kasutusel aastast 1986) tähendab tõlkes kaksikdraakonit. 2011. aastast kuulub 70 protsenti ettevõtte aktsiatest India autotootjale Mahindra & Mahindra. Mis autofirma?
40. Kuulete laulu "Make No Mistake" ühe tuntud muusiku esimeselt sooloalbumilt "Talk Is Cheap" (1988). Refrääniosas toetab teda Sarah Dash. Kes laulab?

<http://www.youtube.com/watch?v=fzaGj96p8Q0>

IX Tänapäev I

41. Noonu, Vaavu, Meemu, Laamu, Raa ja Baa ... Nimekirja võiks tublisti jätkata. Mis riigi osadega on tegu? Elab seal 328 536 inimest (2012).

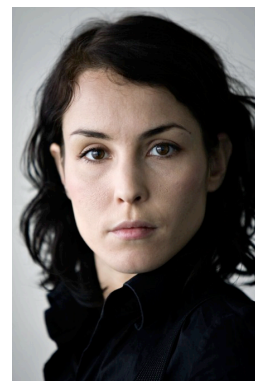
42. Sellel 1998. aastast pärineval fotol võtavad Étoile de Bessèges'i velotuuril tõusu kaks profimaailmas veel suhteliselt uut tegijat. Üks neist võidab 2006. aastal Vuelta ning tuleb 2012 Londonis olümpiavõitjaks. Teine on viiekordne Critérium Internationali võitja ning osutus 41-aastasena sajanda Tour de France'i vanimaks võistlejaks. Kes (2 nime)?

43. See on peaaegu läbipääsmatu ala, mis on jätnud augu tervet Ameerika mandrit Alaskast Argentinani ühendavasse Pan-Ameerika kiirteesse (*Pan-American Highway*), nii et tavalise autoga sõitjad peavad ainsas kohas kasutama edasi liikumiseks laeva. Küsime selle (kaardil rohelisega tähistatud) piirkonna nime.

44. Finantsinspektsiooni lahkkel loal tegutseb Eestis mitmeid huvitavaid panku. Ühe sellise panga enamusosalus kuulub ametlikel andmetel Ukrselhospromile. Enne omanike- ja nimevahetust oli selle panga nimeks Marfin Pank. Mis nime kannab pank praegu?

45. Eestlastele on tuntud ta eelkõige Lisbeth Salanderina filmist „Millennium“. Sünninud on ta 28. detsembril 1979 Hudiksvallis Rootsis, neiupõlvenimega Norén. Kes?

X Tänapäev II

46. Sindi paisu hüdroelektrijaama arendaja AS Raju, majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts; Juhan Parts ja Tallinna Kommunaalamet; Utileek ja Utileek Lõuna; Reformierakond; Tallinna Linnavalitsus; haridusminister Mailis Reps – neid ühendab teatud „preemia“. Mis?
47. Londoni 2012. aasta olümpiastaadion saab ümberehituste järel 2016. aasta augustis ühe Premier League'i kuuluva jalgpalliklubi koduväljakuks. Küsitav klubi on mänginud 1904. aastast Boleyn Groundil ehk Upton Parki staadionil, kuid sinna mahub mängu vaatama „vaid“ 35 000 inimest, olümpiastaadionil (kohtade vähendamise järel) aga 54 000. Klubi on kolm korda võitnud FA Cupi (1964, 1975 ja 1980) ning 1965 võideti ka Euroopa karikavõitjate karikas. 2012. aastast kuulub klubi hingekirja Soome värvavaht Jussi Jääskeläinen. Mis jalgpalliklubi?
48. Selle loomaliigi (*Lipotes vexillifer*) kabelimatsuks sai Kolme Kuru Tammi ehitamine Hiinas, mille järel liigi esindajaid enam elusana nähtud ei ole. Küsime seda nüüdseks ametlikult väljasurnuks tunnistatud liiki.
49. See täna 84-aastane astronaut on avalikult toetanud ideed koloniseerida Marss järgmise 25 aasta jooksul. Ta on avaldanud ka raamatu "Mission to Mars: My Vision for Space Exploration". Ta on ka üks 12 mehest, kes Kuu peal käinud ja 2002. aastal andis Beverly Hillsis lõuahaagi ühele vandenõuteoreetikule, kes nõudis, et ta tõestaks oma Kuul-käiku. Kes?
50. MÄNGU VIIMANE KÜSIMUS :-) "Siiski oli see ilus aeg. Ma ei kahetse, et lasksin end võistkonda arvata. Inimene, kes pole pingutanud mälu, ei saa sellest iialgi aru. Sest mälu on midagi hoopis enam kui igale lihtsurelikule omane võime meenutada möödunut. Kauged maavälised tsivilisatsioonid, jää-, raua- ja keskaeg, sõjad ja revolutsioonid, eetika ja kosmeetika, paleontoloogia, arheoloogia ja füsioloogia, male-kabe ja kergejõustik, uusimad saavutused raketiehituse alal ning meie taluarhitektuuri silmapaistvad näidised – kõik see elab korraga teie teadvuses ja otsib väljapääsu." Nii algab mõneti kurvalt lõppev lühijutuke "Mälumäng" kogumikus "Külaskäik kollasesse linna" (1988), autoriks Pikri peatoimetaja aastatel 1984-1992. Kes?

VASTUSED

(Küsimuste koostajad Historia: Erkki Bahovski, Heiki Suurkask, Janek Salme)

1: Numa Pompilius (HS)	26: Friedrich Menius (EB)
2: Püütia, Istmose, Nemea mängud (HS)	27: õhupalliga (EB)
3: täpiline surmaputk (HS)	28: väike jääaeg (EB)
4: „Ära puuduta mu ringe (sõõre).“ (HS)	29: Oscar Wilde (JS)
5: Göbekli Tepe (HS)	30: Ludwig van Beethoven (JS)
6: noom / nomos (HS)	31: Wilhelm II (EB)
7: penteer ehk kvinkereem (EB)	32: Ellen Niit (JS)
8: drüaad (JS)	33: mindi üle parempoolsele liiklusele (JS)
9: sookoer ehk turbakoer (EB)	34: Krav Maga (EB)
10: Pheidias (Phidias) (HS)	35: Vassili Aksjonov (JS)
11: Karl Suur (Charlemagne) (HS)	36: Ekvatoriaal-Guinea (EB)
12: amb (HS)	37: Vlade Divac (EB)
13: dvergr ehk päkapikk (õige ka kääbus või pöialpoiss) (HS)	38: Mulberry (JS)
14: Voynichi käsikiri (Wilfrid Voynich) (EB)	39: SsangYong (JS)
15: kabuki (HS)	40: Keith Richards (JS)
16: vabadik ehk pops (HS)	41: Maldiivid (atollid) (JS)
17: Jeu de Paume ehk palmimäng (HS)	42: Aleksander Vinokurov ja Jens Voigt (JS)
18: dodo (HS)	43: Darien Gap ehk Darieni auk (EB)
19: klarett (EB)	44: Versobank (JS)
20: Must Madonna (EB)	45: Noomi Rapace (EB)
21: roosikristlased (EB)	46: (Eesti Keskkonnaiühenduste Koja (EKO) välja antav) Keskkonnakirves (EB)
22: meisseni portselan (HS)	47: West Ham United (JS)
23: must panter (HS)	48: baiji ehk Jangtse jõedelfiin (mõnes allikas ka järvevaal) (HS)
24: Arthur Schopenhauer (JS)	49: Edwin Eugene “Buzz” Aldrin (EB)
25: Johannes Aavik (JS)	50: Kaido Liiva (JS)